

**Солоспів “Ой люлі, люлі, моя дитинко” Т.Шевченка – В.Барвінського
з погляду відображення національної ментальності**

Справді, можна подивляти величезну відпорність духу українського народу, що, живучи в таких важких політичних умовах, тим інтенсивніше й глибше зумів розвинути своє народне музичне мистецтво, закріплюючи в ньому всі риси своєї культурної окремішності й самостійності ...

В. Барвінський [1]

Сучасне українське музикознавство все більшу увагу звертає на створення теоретичних основ української музичної етнопсихології як складової систематичного музикознавства. Український національно-ментальний архетип докладно описується вітчизняною гуманітарною наукою. До цієї справи долучаються результати музично- історичних, теоретичних, фольклористичних досліджень, що пов'язані з даною темою – праці Г.Джулай [2], О.Козаренка [6], Н.Костюк [7], О.Марченко [8], М.Ржевської [11] та ін., повсякчас на до цієї проблемі акцентує Л.Кияновська [4; 5 та ін.]. Проте, хотілось би звернути більшу увагу на проблему **відображення** іманентних ознак національної ментальності в українській музичній культурі, і насамперед – **на дослідження цієї проблематики крізь призму виінтерпретування закладених в українській музичній спадщині іманентних ознак національної ментальності, з її особливостями й історичними видозмінами, а саме – на дослідження цих ознак на первинно-синкретичному, конкретно-мовному, узагальнено-концептуальном рівнях відображення.**

В музичній культурі національна ментальність відображається “акласичними” (бароко, романтизм) стилями, “саме вони глибинно

відповідають національній ментальності українців, отримують багатогранне, а попри те, яскраво індивідуальне перевтілення в професійних школах...” – пише Л.Кияновська [5].

У даному контексті розглянемо твір митця, чия творчість символізує поєднання “європейських композиційних стандартів” та національно-ментального архетипу, адаптацію здобутків західної школи (передусім празької) на українському ґрунті, за словами С.Павлишин – “природженого лірика з душею романтика”. “Можна висунути припущення, що він (В.Барвінський – *В.Д.*) надавав перевагу лише тим новітнім тенденціям, які принципово не суперечили його романтичним уподобанням і природно з ними поєднувались, тобто розрахованих на суб’єктивне світосприйняття і на ідеали витонченої краси ... Зрештою, *його світовідчуття глибоко відповідало художній ментальності українців* (виділення – *В.Д.*), їх традиціям, певним естетичним пріоритетам” – пише Л.Кияновська [4, 232 – 233].

Чому розглядатимемо відображення національно-ментальних ознак саме на прикладі солоспіву “Ой люлі, люлі, моя дитинко”?

По-перше – зможемо побачити творчість В.Барвінського у зверненні до поезії Т.Шевченка, в якій і “закодовано” національні вірування, почування, зрештою, долю й недолю. По-друге – звернення до вокального твору зможе суттєво знизити рівень небезпек, які криються за такого роду узагальненнями, коли вони є пов’язаними зі специфічністю музичної мови у розумінні розмаїтих можливостей трактування вираженого нею змісту, оскільки визначення семіотично-семантичних наповнень музичної інформаційності, її “кодових значень” окреслюється семантикою більш “однозначного” вербального тексту. По-третє – вже сама поезія Т.Шевченка є сутнісно національною. Отож, твір є досить показовим з позицій предмета дослідження цієї невеличкої праці.

Глибоко-індивідуальне відчуття поезії Т.Шевченка про недолю матері й дитини як узагальнених національних образів передається пізньоромантичними музичними засобами. Композитор створює солоспів, що починається як колискова, і переростає в драматичну поему.

Надзвичайно яскравим виразником душевного стану матері, її звернення до дитини-сироти на рівні всього солоспіву є тонально-гармонічна семантика. Так, крайні частини звучать у тональності *fis-moll*. Натомість в середній частині співставляються однойменні *g-moll* і *G-dur*. При цьому похмурий *g-moll*, посилений низьким регістром у фортепіанній партії, вживається на словах *“Мене не стане, не йди між люди...”*, де виражений страшний біль за сирітську долю дитини, і тут же – *“...йди ти в гай. Гай не спитає й бачить не буде, там і гуляй”* – на слові “гай” раптово з’являється “світлий, чистий” *G-dur*, що підкреслено високим регістром у фортепіано та трелями. На розповіді про гай та калину *“Найдеш у гаї тую калину, той пригорнись, бо я любила, моя дитино, її колись”* композитор створює кульмінацію твору – світлу, проникливу, де надто інтимне відношення до калини злегка відтіняється колоритом *e-moll*.

Не меншого значення як виразальний засіб має мелодико-інтонаційна сфера солоспіву. “Випукла”, пластична романтична мелодика, фрази широкого дихання, характерні для національного мелодизму, й поряд із тим – декламаційність у драматичних моментах твору, “промовисті” паузи, інтонаційне акцентування окремих слів, показ їх семантичного навантаження, нюансів відчуття – все це притаманне майстерному втіленню змісту поезії Т.Шевченка в музиці В.Барвінського. Наприклад, слово “*кленучи*” в першій частині твору підкреслюється лише одним загостренням інтонації (“*his*”), але як проникливо! І далі – переривання мелодичної лінії виразними паузами на словах *“... я твоя мати, мене клени”* та ін. На початку твору композитор засобами інтонаційної стилістики тонко передає теплоту народної колискової, наприкінці твору (реприза “*колискової*”) в контексті *“...а як побачиш з дітками матір, то не дивись”* слово “*мати*” вирізнене нисхідним октавним стрибком (ще й підкресленим ферматою) після розвитку мелодики “*колискової*” в межах тетрахорду. Це показово ілюструє органічність фольклорного мелосу в процесі творення романтичної поеми-драми на національній основі з опорою на вокальну домінанту.

Зображальність виразової палітри солоспіву, її ілюстративно-асоціативні моменти яскраво проявляються в фортепіанній партії, яка є самостійним чинником у процесі проростання коліскової в драматичну поему. В її фактурному оформленні, в гармонічному колориті, мелодико-інтонаційних зворотах, особливо в сольних епізодах, вбачаються окремі імпресіоністичні риси. Засобами виразовості фортепіанної партії відповідно до потреб контексту відтіняється або ж посилюється драма, закладена в сюжеті солоспіву та його символічному трактуванні.

Отож, солоспів “Ой люлі, люлі, моя дитино” є зразком тонкого прочитання Барвінським поезії Шевченка, глибинний зміст якої майстерно втілено музичними засобами. В.Барвінський передає національно-характерну поезію Т.Шевченка романтичною національно-ментальною музичною стилістикою, і таким чином, що акцентує, поглиблює, загострює саме ті моменти, які може тонко “вловити” й сповна відчувати національно-свідома особистість.

Напевно, немає потреби вкотре описувати символіку семантичне навантаження образу **калини** в національній самосвідомості; в солоспіві це – калина, що її мати просить знайти та пригорнутися до неї, калина як образ Матері, рідної землі – на кульмінації твору.

Надзвичайно важливою в самосвідомості українського народу є й семантика образу **гаю**. Це прадавні язичницькі гаї, це “**предвічний гай**” у поезії великого Кобзаря, де якого він звертається в останніх поезіях:

“ ... у раю,
*Неначе над Дніпром широким,
 В гаю – предвічному гаю,
 Поставлю хаточку, садочок...
 Дніпро, Україну згадаєм,
 Веселі ігрища в гаях,
 Могили-гори на степах –
 І веселенько заспіваєм...”*

Це ж стосується й образів **матері, дитини-сироти (її сирітської долі)**, що в національній самосвідомості переростають в узагальнені образи матері-України та долі її дитяти – українського народу.

Це ті символи, що генетичному рівні еднають нас з національними світоглядними первнями, що виражають світовідчуття українців.

Література

1. Барвінський В. Музика (розділ) // Історія української культури / За загал. ред. І.Крип'якевича. — 4-те вид., стереотип. — К.: Либідь, 2002. — 656 с. (Опубліковано за: *Історія української культури. Під загальною редакцією д-ра Івана Крип'якевича. Нью-Йорк, 1990 (репринтне відтворення видання Івана Тиктора — Львів, 1937).* <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult51.htm>
2. Джулай Г. Музична ментальність: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. — О., 2003. — 24 с.
3. Драганчук В. Український національний характер як предмет музикознавчого зацікавлення // Музикознавчі студії Інституту мистецтв Волинського державного університету імені Лесі Українки та Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського: Зб. наук. праць. — Вип. 1. — Луцьк: РВВ “Вежа”, 2007. — С. 124-137.
4. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX – XX ст. — Чернівці: Книги – XXI, 2007. — 424 с.
5. Кияновська Л. Український музичний романтизм в європейському контексті // IV Міжн. конгрес україністів. — Одеса, 26 – 29 серпня 1999. — Кн. 2 // www.mau-nau.org.ua/kong/Odesa/Book2/Art36.htm - 17k -
6. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. — Львів, 2000. — 284 с. — (Українознавча бібліотека НТШ. Число 15).
7. Костюк Н. Музична культура Західної України 20 – 30-х років XX століття: ідеї поступу і розвиток національних традицій: Автореф. дис... канд. мист.: 17.00.01 / Київський держ. ун-т культури і мистецтв. — К., 1998. — 24 с.

8. Марченко О. Роль національного характеру у формуванні української музичної культури ХІХ століття: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.12 / Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2003. – 20 с.
9. Павлишин С. Василь Барвінський. - К.: Муз. Україна, 1990. - 88 с.
10. Павлишин С. Солоспів В.Барвінського // В.Барвінський. Романси для голосу в супроводі фортепіано / Упорядник С.Павлишин. Вступна стаття. – К.: Музична Україна, 1993. – С. 3 – 4.
11. Ржевська М. На зламі часів. Музика Наддніпрянської України першої третини ХХ століття у соціокультурному контексті епохи. – К.: Автограф, 2005. – 352 с.

Вікторія Драганчук

**Солоспів “Ой люлі, люлі, моя дитинко” Т.Шевченка – В.Барвінського
з погляду відображення національної ментальності**

У статті розглядається солоспів Т.Шевченка – В.Барвінського “Ой люлі, люлі, моя дитинко” крізь призму відображення в творі ознак української національної ментальності. Акцентується увага на семантиці символів калини, гаю (“предвічного гаю”), матері, дитини-сироти (її сирітської долі).

Ключові слова: національна ментальність, архетип, відображення, солоспів, пізній романтизм.